

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الف لآم حمزة

زندگی‌نامه امام روح‌الله موسوی خمینی (۱۲۸۱ش-۱۳۵۷ش)

هدایت‌اللهی

مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی

تأسیس ۱۳۹۸

بهودی، هدایت‌الله، ۱۳۳۹.

Behboodi, Hedayatollah

الف لام خمینی / هدایت‌الله بهودی.

تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی، ۱۳۹۶.

ص ۱۱۵۷

شابک ۹۰۰۰۰۰ ریال: ۵-۴۱-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸-۹۷۸

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

وژنامه. کتابنامه.

خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران ۱۲۸۱-۱۳۸۸

Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI—Biography

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی.

۹۵۵/۰۸۴۲۰۹۲

DSR/۱۵۷۷/ب۹ الف ۷ ۱۳۹۶

۵۱۲۰۰۱۵

کتابخانه ملی ایران

مؤسسه مطالعات و پژوهشهای سیاسی

آدرس تهران، خیابان شریعتی، خیابان شهردار دستکری، نیش شهید گوی آهادی، پ ۷۵

تلفن: ۲۶۷۰۵۰۸۴ و ۲۶۷۰۵۰۷۵

هدایت‌الله بهودی

هدایت‌الله بهودی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶

چاپ هفتم: تابستان ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۵-۴۱-۵۷۸۶-۶۰۰-۹۷۸-۹۷۸

قیمت: ۹۰۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق ناشر و مؤلف محفوظ است

info@ir-psri.com

www.psri.ir

فهرست مطالب

- ۱ ..... اشاره
- ۳ ..... یادداشت نویسنده
- ۷ ..... خاندان
نیای پدری: سیداحمد موسوی ۷ / پدر: سیدمصطفی موسوی ۱۲ / نیای مادری: میرزا
احمد مجتهد ۲۷ / مادر: هاجرآغاخانم احمدی ۲۸
- ۲۹ ..... تولد، کودکی، تحصیلات آغازین
آغوش های مهربان ۲۹ / تحصیلات ابتدایی ۳۴ / مرگ عزیزان ۳۷ / جهشی فوق العاده ۳۸
در پی استاد ۳۹
- ۴۱ ..... دو زایش تاریخی
از جیب ملت ایران ۴۱ / اعتدالی سیاسی حوزه علمیه قم ۴۲ / قهرمان کرباس پوش ۴۵
آخرین میخ بر تابوت بشر و طوطی ۴۸ / نام خانوادگی ۵۰ / حجره تکلی ۵۲ / ادامه تحصیل ۵۳
- ۵۵ ..... زیر سقف سرکوب
دومین تجمع سیاسی در قم ۵۵ / عارف کامل ۵۸ / حاشیه ها ۶۱ / کتک شاه مر بافقی را ۶۲
اتحاد لباس ۶۴ / تبریز تاب لیریز ۶۶ / واکنش مردم به اتحاد لباس ۶۷ / ازدواج ۶۸ / دیدار
با آقای کاشانی ۷۴ / بی گناه بمان ۷۴ / بازگشت به قم ۷۵ / نخستین فرزند ۷۶ / دخل و

خرج ناهمخوان ۷۷ / دومین کتاب ۷۸ / سفر حج ۷۹ / سیل قم ۸۱ / شاگرد شوهر ۸۲
 سفر به خمین ۸۳ / عشق بی پایان ۸۴ / در تنگنای تمدن ۸۵ / اصلاحات خونین ۸۹
 در جهان وحدت ۹۳ / پایان دو تعلیفه ۹۴ / درگذشت آیت‌الله حائری ۹۵ / گزارش شاگرد ۹۶
 درگذشت علی ۹۷ / تدریس اخلاق؛ آشکار ۹۸ / بیماری سخت مصطفی ۱۰۱ / تدریس
 عرفان؛ پنهان ۱۰۲ / کتابی دیگر برای خصوص ۱۰۶ / سخت‌گیری‌های آقای خمینی ۱۰۶

۱۰۹ ..... بر سقف سر کوب

شهادتی از یک سقوط ۱۰۹ / ادامه تدریس اخلاق و حکمت ۱۱۳ / پنجمین خانه
 اجاره‌ای ۱۱۶ / با قطار به سمت مشهد ۱۱۷ / ورود به جهان کتاب ۱۱۸ / اسرار هزار
 ساله ۱۲۰ / کشف اسرار ۱۲۳ / قیام برای خدا ۱۲۹ / آخرین کتاب اخلاقی ۱۳۳ / بیماری
 کودکان ۱۳۴ / هجرت آیت‌الله بروجردی به قم ۱۳۵ / آغاز تدریس خارج اصول فقه ۱۳۷
 آخرین خانه‌های اجاره‌ای ۱۳۹ / پایان اجاره‌نشینی ۱۴۰ / ظهور فداییان اسلام ۱۴۴
 انتقال مرجعیت به ایران ۱۴۵ / در غم لطفه ۱۴۷ / حمایت از آیت‌الله بروجردی ۱۴۸
 واکنش‌هایی برای تقسیم فلسطین ۱۵۰ / مجلس مؤسسان ۱۵۲ / آغاز تألیفات اصولی ۱۵۴
 اصلاحات در حوزه ۱۵۵ / در غم استاد ۱۵۷ / مناسبات آقای خمینی و آیت‌الله بروجردی ۱۵۸
 ملاقات آقای خمینی با شاه ۱۶۰ / آقای خمینی و فداییان اسلام ۱۶۱ / تابستانی پر کتاب ۱۶۴
 آقایان کاشانی و خمینی ۱۶۶ / نامه‌ای دیگر به آقای فلسفی ۱۶۸ / نخستین مصاحبه
 مطبوعاتی ۱۷۱ / سفر به اصفهان ۱۷۴ / دومین دوره تدریس خارج اصول ۱۷۴ / ادامه
 تدریس خارج فقه ۱۷۷ / دیگر تألیفات اصولی ۱۷۸ / ازدواج پسر ۱۷۸ / ادامه تألیفات
 فقهی ۱۷۹ / مسافرت به کرج ۱۸۱ / در نبود آیت‌الله بروجردی ۱۸۲ / جبهه‌جایی دولت ۱۸۴
 کوشش شاگردان برای مرجعیت استاد ۱۸۶ / دیدار با امینی ۱۹۰ / آخرین مسافرت
 تابستانی ۱۹۴ / زخم براند ۱۹۶

۱۹۸ ..... پا در میدان مبارزه

در تدارک دولتی دیگر ۱۹۸ / تشکیل انجمن‌های ایالتی و ولایتی ۲۰۰ / پاسخ شاه ۲۰۴
 چاپ و پخش نامه‌ها ۲۰۶ / در انتظار پاسخ علم ۲۰۸ / دومین نامه به شاه و نخست‌وزیر ۲۱۱
 آغاز عقب‌نشینی دولت ۲۱۴ / ادامه اعتراض‌ها ۲۱۹ / عقب‌نشینی دوم ۲۲۱ / آخرین

عقب‌نشینی ۲۲۴ / پایانی برای آغاز ۲۲۷ / در دیدار با مقامات امنیتی قم ۲۲۹ / نیاز حکومت به انتخابات ۲۳۱ / اصرار به حفظ آرامش ۲۳۸ / شاه در قم ۲۴۲ / پس از همه‌پرسی ۲۴۴ / تصویب‌نامه‌ای برای زنان ۲۴۶ / در سالگرد درگذشت آیت‌الله بروجردی ۲۵۰ / عید عزادار ۲۵۱ / آخرین روز سال ۲۵۵ / تخریب خمینی ۲۵۸

۲۶۱ ..... میدان خونین مبارزه

نظامیان صلوات‌کش ۲۶۱ / رفتن نظامیان آمدن شایعه ۲۶۸ / شاه‌دوست یعنی غارتگری ۲۶۹ / تلگرام آیت‌الله حکیم ۲۷۳ / تعقیب قضایی آیت‌الله خمینی ۲۷۵ / کوردهای نوهین ۲۷۹ / آغاز درس‌ها، شروع نمازها ۲۸۰ / به سرمباری بردن طنجه‌ها ۲۸۲ / ختم مدرسه فیضیه ۲۸۵ / گویش اسناد ۲۸۶ / راستی در مبارزه ۲۹۱ / بازسازی مدرسه فیضیه ۲۹۲ / جلسه درس پایانی ۲۹۴ / پاسخ‌های سلیسی ۲۹۷ / آماده‌باش دولتی ۲۹۸ / آماده‌باش مبارسی ۳۰۰ / فرهنگ‌سنجی ۳۰۱ / روزهای آغازین محرم ۳۰۳ / زوج سلیسی ۳۰۵ / ناسوعا ۳۰۹ / عاشورا ۳۱۰

۳۱۶ ..... زندان

بازداشت ۳۱۶ / قیام قم ۳۱۹ / قیام تهران ۳۲۲ / واکنش دولت ۳۲۵ / پرونده تنک ۳۲۹ / در نبود غیر ۳۳۲ / بوم‌رنگ شعار ۳۳۳ / حمایت اعلامیه‌ای ۳۳۴ / مهاجرت ۳۳۷ / از بی سیم به عشرت‌آباد ۳۳۹ / از عشرت‌آباد به دادویه ۳۴۳ / از دادویه به قیطره ۳۴۸ / پایان مهاجرت ۳۵۱ / مهاجران و انتخابات ۳۵۴ / مجازات دادگاهی ۳۵۶ / روزهای آیت‌الله خمینی ۳۵۷ / از قیطره به قیطره ۳۶۳ / شاید اتهامی دیگر ۳۶۶ / یک سناتور در قیطره ۳۶۸ / سرمای بی‌بهر ۳۶۹ / یک بازپرس در قیطره ۳۷۱ / بلرش کارت تبریک ۳۷۲ / مدیریت وجوهات شرعی ۳۷۵ / انتقاد از اقتصاد ۳۷۶ / جابه‌جایی دولت ۳۷۸ / در آستانه نوزد ۳۷۹

۳۸۱ ..... راه بی‌بازگشت

از قیطره به قم ۳۸۱ / استقبال شبانه‌روزی ۳۸۳ / جشن‌های سراسری ۳۸۵ / به دنبال تکذیب ۳۹۳ / پایان جشن‌ها در قم ۳۹۶ / آغاز تدریس ۳۹۸ / پافشاری بر یکدلی ۴۰۰ / مدیریت بیرونی ۴۰۲ / نوارهای رونده ۴۰۳ / مأمور ژش ۴۰۵ / مناسبت‌های مزاحم ۴۰۹

از ترس محرم ۴۱۲ / سالگرد پانزدهم خرداد ۴۱۷ / دارالتبلیغ ۴۲۰ / دوازدهم محرم،
 خانه آیت‌الله خمینی ۴۲۳ / همهمه‌هایی از درون و برون ۴۲۵ / طرح قانون خانواده ۴۲۸
 اعلامیه‌ای علیه یک حکم ۴۳۱ / دامنه گسترده یک سخنرانی ۴۳۳ / تابستانی بی‌سفر ۴۳۵
 آغاز سال تحصیلی ۴۳۵ / کوشش‌های تبلیغی ۴۴۱ / قطع کردن شهریه ۴۴۲ / آدینه
 بازاربان ۴۴۴ / نگرانی‌های فاطمیه ۴۴۵ / نامه‌ای به اهالی کرمان ۴۴۶

۴۴۸ داد استقلال و ستد ...

درخواست مصونیت ۴۴۸ / نخستین واکنش‌ها ۴۵۲ / بن‌بستی برای کافرانی ۴۵۳ / آخرین
 سخنرانی ۴۵۵ / یک نکته از این معنی ۴۵۸ / اما بعد ... ۴۵۹

۴۶۰ تبعید

ترس ۴۶۰ / خیرهای داخلی ۴۶۳ / جابه‌جایی در آنکارا ۴۶۵ / واکنش‌های داخلی ۴۶۷
 راه بسته ارتباط ۴۷۰ / باز شدن راه پرداخت شهریه ۴۷۱ / نگارش کتابی تازه ۴۷۲
 محاصره کامل ۴۷۳ / روحانیه‌القیام ۴۷۴ / دیدار در استانبول ۴۷۶ / از قول قلعه تاستانبول ۴۷۷
 در نکابوی خمینی ۴۷۹ / انتقام ۴۸۲ / نامه‌های بی‌مقصد ۴۸۳ / گیرنده: هویدا ۴۸۳ / در پی
 راه بازگشت ۴۸۴ / نبود خبر، فراوانی شایعه ۴۸۷ / محکوم بی‌خمینی ۴۸۸ / بیک دوم ۴۹۱
 سفر خانوادگی ۴۹۳ / تبعید بی‌بازگشت ۴۹۴ / تلاش برای رهایی تبعیدیان ۴۹۵ / بیک
 سوم ۴۹۶ / آماده‌باش ساواک ۴۹۸

۵۰۱ تبعیدگاه دوم

از استانبول به کاظمین ۵۰۱ / از کاظمین به سامرا ۵۰۳ / از کاظمین به کربلا ۵۰۵
 رخدادهای مرتبط ایران ۵۰۷ / از کربلا به نجف ۵۱۱ / دیدار با آیت‌الله حکیم ۵۱۵
 توصیه به حوزه علمیه قم ۵۱۸ / آغاز تدریس ۵۱۹ / کاروان نجف ۵۲۲ / صدور وجوهات
 شرعی ۵۲۵ / نامه‌های سید ۵۲۸ / رساله: تهدید امنیتی ۵۳۰ / دیدار با نمایندگان
 نهضت آزادی خارج از کشور ۵۳۱ / سفر زیارتی به کربلا ۵۳۳ / بازگشت فرزندان ۵۳۳ / خطر
 عبد نوروز ۵۳۴ / مصطفی در حج ۵۳۶ / احمد در نجف ۵۳۷ / فرصتی برای ساواک ۵۳۸
 ادامه پرداخت شهریه ۵۳۹ / شهادت علمی ۵۴۱ / اربعین در کربلا ۵۴۳ / گرمای نجف ۵۴۴

دیدار با نماینده کنفدراسیون ۵۴۶ / مکاتبه به جای مکالمه ۵۴۸ / فواید نفوذی‌های تازه ۵۴۹
 بازگشت دختران ۵۵۰ / ابتکار در کارت تبریک ۵۵۱ / نخستین ره‌آورد سازمان زنان ایران ۵۵۲
 گیل نماینده‌ای به نجف ۵۵۳

۵۵۷ دیدهبانی در تبعید .....

ادامه نهی از منکر ۵۵۷ / دومین سفر احمد به عراق ۵۶۰ / اولین سفر همسر به ایران ۵۶۱
 اعلامیه‌ای برای جنگ شش روزه ۵۶۳ / پورش به مدراس قم ۵۶۵ / خانه‌های دو به صلوات ۵۶۷
 تجدید حیات یک نامه ۵۶۹ / مصدوره کتاب‌ها و اسناد آیت‌الله خمینی ۵۷۱ / توزیع زغال ۵۷۵
 بازگشت همسر ۵۷۶ / اسناد خانه خمینی ۵۷۷ / سکنه ناقص در پرحیات شهریه ۵۷۸
 حواشی خبرهای موهوم ۵۷۹ / انتشار تحریر الوسیله ۵۸۰ / در نیمه‌باز خانه آقای خمینی ۵۸۲
 موسی صدر در نجف ۵۸۵ / استفتائی برای فلسطین ۵۸۶ / بحر الوسیله در ایران ۵۸۸

۵۹۱ به افق امید .....

کانون وفاداری ۵۹۱ / دومین سخنرانی ۵۹۳ / سه نوبت کتاب‌های آقای خمینی ۵۹۴
 رساله‌های سیال ۵۹۵ / پرس و جو از جایگاه مراجع نجف ۵۹۵ / حج و فتاوی ضد اسرائیلی ۵۹۷
 دیدار در کربلا ۵۹۸ / خواستگاری در نجف ۵۹۸ / کمانه کشمکش‌های مرزی ۵۹۹
 دستگیری مصطفی خمینی ۶۰۳ / دلجویی مرگ‌رانه ۶۰۴ / رادبو نهضت روحانیت ایران ۶۰۵
 عینت‌گردی بختیار ۶۰۶ / بازگشت به ایران؛ شاید ۶۰۸ / آتش در جان مسجدالاقصی ۶۱۰
 دیدار دوم با نمایندگان کنفدراسیون ۶۱۲ / عقد در قم ۶۱۳ / فرصتی برای افتراق ۶۱۵
 دیدار بختیار و آقای خمینی ۶۱۵ / اعلام مکاتبه با دانشجویان مسلمان ۶۱۷

۶۱۹ در کمین زمان .....

حکومت اسلامی ۶۱۹ / آمده‌های یک طرح ۶۲۳ / خاموشی یک مخالف بی برو برگرد ۶۲۵
 در نبود آیت‌الله حکیم ۶۲۸ / بزرگداشت سعیدی در نجف ۶۳۱ / بی احتیاطی یک شاگرد ۶۳۴
 خیری خوش از قم ۶۳۶ / بار دیگر، شهریه آیت‌الله خمینی ۶۳۷ / تشره‌های پلدرانه ۶۴۱
 نماینده سازمان مجاهدین خلق در نجف ۶۴۲ / رویارویی تازه با رساله آیت‌الله ۶۴۳
 پیامی برای حاجیان ۶۴۵ / شایعه قتل آیت‌الله خمینی ۶۴۷ / جشن دارا و سوگ نادر ۶۵۲

اشاره

وقتی شرح اسم منتشر شد، هیچ‌یک از ناشر و نویسنده گمان نمی‌برد که آن اثر با چنان استقبال و توجه بی‌نظیر در داخل و خارج روبرو گردد. شرح زندگانی رهبر معظم انقلاب اسلامی با عنوان زیبا و گویای شرح اسم، اینک در محافل علمی و سیاسی، روایت مسلط و وسیع و مرجع معتبر شناخته می‌شود.

آن استقبال داخلی و توجه خارجی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی را بر آن داشت تا هدفی فراترین را که در برنامه خود داشت، و آن بازشناساندن و تحلیل ابعاد پیچیده و متضاد شخصیت امام خمینی (ره) و گذری و نظری بر نهضت الهی از بود، زودتر پی گیرد. این وظیفه مهم بر دوش آقای هدایت‌الله بهبودی گذاشته شد که کارش در شرح اسم بسیار ستودنی از آب درآمد و مایهٔ روسفیدی نویسنده و ناشر شد.

نویسنده الف لام خمینی، آهنگ آن داشته است که کارش واقعاً الف لام خمینی باشد. اما این معروف‌ترین معرفت تاریخ معاصر را چگونه می‌توان تعریف کرد؟

چهره‌های بزرگ و بزرگوار تاریخ بر دو گونه هستند: آنان که میهمان تاریخ هستند؛ و آنان که تاریخ را میهمان خود می‌کنند. آن که به میهمانی تاریخ آمده است، مثل همهٔ میهمان‌ها، جایگاه «خود» را جستجو می‌کند و به نگاه رفتار و کردار و قضاوت و توجه میزبان (در اینجا تاریخ) می‌اندیشد و مشغول است؛ و کارش در این «به خوداندیشی» و توجه به «خود»، گاه تا مرز بی‌اعتنایی‌های خسران‌بار به منافع و مصالح «قوم» پیش می‌رود. اما آن که تاریخ را میهمان خود می‌کند، به تنها چیزی که نمی‌اندیشد «خود» و «قضاوت تاریخ» دربارهٔ خود است. آن، کلیم خویش بیرون می‌برد ز موج وین، عهد می‌کند که رهاند غریق را.

انبیا و اولیا همان بزرگانی هستند که تاریخ میهمان آنها است. آن‌ها قبل از شکستن پت‌ها و درهم شکستن قدرت طاغوت «هریت» خود، را شکسته‌اند؛ و از همین رو است که به «قضاوت تاریخ» دربارهٔ خود کاری ندارند؛ رسالتی بر دوش خویش احساس می‌کنند و به انجام رساندن آن را وظیفه و «تکلیف» خویش می‌دانند. خمینی از این قبیله بود.

تصور دورانی که امام خمینی قیام کرد و نبض سیاست ایران (و بلکه جهان) را در دست گرفت، برای نسل امروز دشوار است. آن روز، پدیدهٔ فضای مجازی و شبکه‌های ماهواره‌ای

وجود نداشت که در کمتر از چشم به هم زدن عکس و خیر و تحلیل و تفسیر و نظر و عقیده از این سوی دنیا به آن سو، و از هر کس به هر کس برسد. به جز این، فضای حوزه‌های علمیه در آن روزگار، گاه خواندن و داشتن روزنامه‌های معمولی و کتاب‌های خارج از چارچوب نیازهای حوزوی را بر نمی‌ناقت.

رهبران سیاسی در کارشان، از چرخه تعریف‌شده اخبار و اطلاعات، تحلیل و راهبر پردازی پیش‌بینی و آینده‌نگری و نظریه‌پردازی در درون احزاب و با در نهادهای دولتی بهره می‌بردند. اما در زندگی سیاسی امام خمینی (ره) نه حزب و گروه و سازمان سیاسی ای وجود دارد، و نه حلقه مشاوران و ساز و کار و سامانه متعارف پشتیبانی خبری و اطلاعاتی.

در چنین اوضاع و احوالی و با چنان شرایطی، خمینی مناسبات سیاسی داخلی و معادلات پیچیده منطقه‌ای را به خوبی می‌شناسد و تحلیل می‌کند و با شناخت دقیق شرایط و آگاهی از ظرفیت‌های جامعه، به پا می‌خیزد؛ و حاکمیتی را که پشتیبانی تمام قدرتهای روزگار را در پشت سر خویش دارد، ناگه گیر و مستأصل، و حامیان خارجیش را با همه توان و امکانات و سازمان‌های اطلاعاتی عریض و طولیشان، تسلیم از خود و هوش و تدبیر خویش می‌سازد. آن کار عظیم چگونه بدون تمهیدات مادی لازم به امکانی به فرجام رسیده؟ پدیده خمینی، تمثل «وانقوا لله و یعلمکم الله» و «و جعل لکم نوراً تمسکون به» بود. او با «تیر ابراهیم» و «اعضای موسی» و «نفس قدسی عیسی» بت‌های طاغوتی را شکست؛ و سحر سحره فرعون را باطل کرد؛ و در کالبدهای افسرده روحی تازه دمید.

در لابلای سطور این کتاب، که بی‌افراق هر جمله‌ای از آن متکی به سندی معتبر است، می‌توان سیری در زمانه و زندگی فرزانه بی‌همتایی کرد که «سفر اربعه» را پیمود؛ در کارگاه درون و ضمیر صافی باطن خویش خالصی را به دارایی و قوه رایه فعل تبدیل کرد؛ و عصمت و قیام اله را، که در این آخرالزمان فاسد و منطوره شده است، باورپذیر نمود و عینت بخشید؛ و از خلق، به وسیله حق به سوی حق سفر کرد.

این کتاب برای عارفان، درس شوخید؛ و برای عابدان، درس عبودیت و اخلاق و خودسازی؛ و برای مصلحان و مبارزان، علم مبارزه و سیاست همراه با دیانت است.